

НЕ РУСКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА.

СПІР В ПОВІСТКАХ

ДЛЯ МОЛОДІЖИ І ДЛЯ СТАРШИХ.

З російського перекладу М. В. КАРКЄЄВА

ВИГОТОВИВ :

Андр. Веретельник.

У ЛЬВОВІ, 1901.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

ВСТУП.

Уїллїям Шекспір був найславнїйший англїйський ет драматичний. Він уродив ся в р. 1564, а умер в р. 1616. в Стратфорді.

Про єго молодече житє нема певних вїстий, а біль-самі здогади. Високих шкіл він не кінчив, але учив ся в так званій Латинській школі публичній, де побирали школу безоплатно всі городяньскі сини Стратфорду. Кажуть, що він відтак був якийсь час писарем у одного адвоката. В своїм 19. році житя оженив ся з сиротою — дочкою, але о 8 лїт від себе старшою, що мала свою маєлисть біля Стратфорду. Около р. 1585. лишив він свою родвну, а перенїс ся до Лондону, де вступив до театру, бо бажав стати актором. В тїм часї доповняє, він є образованє численною лектурою, а при тїм розпочав свою літературну діяльність, і то зразу на полярно-ліричної поезїї (р. 1593). Своєю запопадливою діяльністю в театрі доробив ся скоро чимало гроша, за що в 1597, купив він в Стратфорді одну з найбільших маєлиць, а відтак і иньші маєлости тамже, бо сюди їздив він частїйше, щоб відвідати свою рідню.

Вже за свого живїтя, бо в р. 1598 ухотив він за вчшого писателя драматичних творів, а також пісонетів в англїйській літературі, хотяй тїї звїсні були в рукописних збірках, бо доперва р. 1609. появили ся в свїт друквані.

Знак на тїм поли не довелось єму довго попрацювати, бо р. 1616 заскочила його майже ненадїйно хвороба. Єго поховано в Стратфорді, а 7 лїт опісля зробили для него і домовину єго жінки.

Твори Шекспіра мали величезний вплив на всіх англїйських писателїв, отже і на славянських а також і на нашого поета Тараса Шевченка. — Най-

важніша прикмета, котрою они відріжнювали ся від драм прочих писателїв, була ось та нечувана новість: Шекспір, як найбільший знавець людського серця, викопристав всі хвилі єго життя і змалював характери нам людей — природних, дійсних, змалював характери земского свѣта, котрі палають найріжнороднїйшими, але реальними, пристрастями, що доводять люднну нераз до найкрайнішої головною силою, що посуває дію (акцію) наперед і спонукує розв'язанє події, а тим самим доводить поодиноких героїв до мети або до упадку. Тим то показав Шекспір що кождий чоловік є сам ковалем свого щастя, своєї долі або недолі.

Надто впроваджує Шекспір до своїх трагедій (драм творів) народний свѣтогляд, се є: у него стрітимо народні повірїя в духи, появу покійників, ворожбу, символїку (значінє рости і цвѣтів в людскім житю), звичайні рідних обрядів і т. д.

Вкінці єго трагедії переповнені ~~суть~~ глибокими поучаючими висказами, що мають таке загальне значінє, як народні пословиці. З тих причин єго твори не кождий може прочитати з повним зрозумінєм, тим більше, що містять в собі багато історичного матерьялу з двірського життя, котре Шекспір часто не зовсім вірно історично представляє, звертаючи свою увагу найбільше на головного героя, або під чужими постатями описує свою власну душу.

Найкрасшою і найбільше поучаючою драмою є Гамлет, бо сам герой, в котрім чимало гадок є самого автора, виступає тут як найбільший філософ, а події в тій трагедії спонукують єго розвирати найважнїйші і найтяжшї питання про цїль та вартість людського життя: Гамлетова душа — се душа самого Шекспіра.

Трагедії Шекспіра переведено і на руску мову, але тому, що они з повнших причин за тяжкі єуть для молодези — подаємо в сїй книжечці, так як се зроб Карнев — деякі з них в формі легоньких повісток.

М. П.

Король Лір.

У короля британського Ліра, було три доньки: Гонеріля, жінка альбанського герцога, Регана, видана за герцога коривалського і Корделія, молода ще дівчина, котру хотіли посватати король французький і бургунський герцоґ, задля чого часто гостили у короля.

Король вісімдесятьлітній старець, утомлений працею панованя, рішив усунутись від всякої участі в державних справах, передати пановане в молоді руки, а самому готовитись до смерти, котрої він повинен був очікувати в недалекім часі. В тій цілі скликав він свої доньки, бажаючи із власних їх уст знати, котра з них любить його більш від усіх, щоб розділити між них своє королівство в міру кожної любови.

Найстарша донька Гонеріля заявила, що любить батька більш ніж можна се виразити словом, що він дорожший від зірниць очий єї, що дорожший від житя і свободи, і наговорила багато ще подібного.

Король був дуже одушевлений тими висказами любови до нього думаючи, що они дійсно вилялись із серця, і в пориві батьківської ніжности, дав їй третину свого великого королівства. Відтак закликав він другу доньку, щоб довідатись, що та скаже.

Реґана була одної засади зі старшою сестрою, і нічим не уступила їй у вираженнях любови до батька; она навіть іще більше наговорила від старшої сестри, уживаючи ще солодших слів.

Вкінци звернув ся він до наймолодшої доньки Корделії. Він думав, що і она потішить його так, як попередні сестри, і сподівав ся почути від неї ще солодші слова любови від тамтих, так як она була його улюбленою дитиною і він усе оказував до неї більшу любов перед тамтими сестрами.

Але Корделію обурювало їх лицемірство. Она знала, що серця їх не були рівні з устами і що підлесні їх вираження мали на ціли видурити в старца-короля його власть і королівство, щоб могли панувати в мужами ще за його житя. Длятого она відповіла коротко і просто, що любить батька так, як сього совість і довг вимагають, ні більше, ні менше.

Почувши таке, король тим дуже образив ся і по-радив донці застановитись над словами і поправити їх, щоб через те не потерпіти. Однак Корделія відповіла, що він єї батько, він дав їй жите і вихованє, він любив єї, і що вона відплачусь за те все, як належить, любовю, покорою і відданостю, але уста єї притім не можуть сказати того, що сказали єї сестри, і она не може обіцяти, нелюбити нічого більше в світі крім батька. Нащож сестрам мужів, коли они твердять, що не мають для нікого більше любови, тільки для батька? Коли прийде ся вийти їй замуж, то она знає, що той, котрому віддасть руку, также буде потребувати пеловину єї любови. Она не може вийти замуж як, сестри, під услівем: любити тільки одного батька. Виражаючи отже любов в коротких словах але

сердечну, не хотіла Корделія уважати сього користною стороною для себе.

На таке її заявленє король дуже розсердив ся. У тім йому здавалось: він бачить гордість і брак чутя. У тім старечім віці він був дивачний і палкий і не умів відрізнити правди від брехні. Тож у тім гніві, третю третину свого королівства, котре думав він дати Корделії, розділив по половині між обі старші сестри, не лишивши Корделії нічого. Се зробив він в присутности цілого свого двора, собі ж лишив тільки королівський титул і свиту складаючу ся із сотні рицарів, з котрими мав жити по місяцеві у тої і другої доньки по черзі.

Таке нерозсудне поділенє королівства, зроблене під впливом гніву короля, повинно було конче у всіх окружаючих викликати невдоволенє і здивованє. Впрочім ніхто з двірських вельмож не смів противорічити королеви в хвилі його лютости.

Тільки один граф Кент рішив ся вставити ся за Корделією. Розлючений Лір під карою смерти казав мовчати йому; але чесного Кента не так легко було стримати від сповнення того, що він уважав своєю повинністю. Він був завсїгда вірний Лірові, поважав його як короля, любив його як батька, був відданий йому, як своему панові; житє він уважав для слави і оборони Ліра протів йогож ворогів і ніколи не бояв ся умерти за нього.

Тепер-же, коли Лір був очевидно ворогом для себе самого в лютости, вірний слуга його не ухилив ся від своєї постанови і відважно противив ся розпорядженю Ліра, для його-ж власної користі; справа видалась для нього нечесна тому, що Лір не умів зрозуміти її.

Кент пригадав королеви, що він завжди був його добрим і безкористним дорадником, благав його і сим разом вислухати його ради, обдумати справу житєм, що наймолодша донька короля любить батька може ще більше від своїх сестер, що

„Не без серця той, чие тихе слово,
Хто не добирає солодких та пустих фраз.“

Відражні тверді слова Кента ще більше розлютили короля. Подібно як хорий, котрий в роз'яреному убив би свого лікаря і віддав би ся в обійми своєї смертельної недуги, так і Лір вигнав вірного слугу, назначивши йому п'ятиденний реченець на виїзд з королівства під карою смерти, коли на шестий день буде він ще в його королівстві.

І відтак Кент мусів опустити свій край, поручаючи Корделію опіці нечесних сил.

Лір казав призвати короля французького і бургундського герцога, щоби повідомити їх о своїм рішенню взглядом наймолодшої доньки і довідатись, чи бажас котрий з них посватати її з одним батьківським гнівом в придане.

Герцог бургундський не хотів женитись з безприданницею. Але французький король, довідавшись, що проступок, лишивши її батьківської любови, походить тільки з того, що она не уміла так облесно говорити, як її сестри, взяв її за руку і сказав, що така чиста душа є приданим багатшим від всякого королівства; нехай она попрощаєть ся з батьком і сестрами і нехай збирає ся їхати з ним, щоби стати його жінкою і королевою прегарної Франції.

Прощаючись із сестрами, Корделія напоминала їх з сльозами, аби любили батька і щоби задержали свої

гарні обігниці; они-ж відповіли грубо, що не потребують її напоминань та рад, они самі знають о своїх обовязках.

З великим жалем від'їздила Корделія, знаючи, кільки було злоби та неправди в душах сестер і на які надійні руки она лишає старця-батька.

Ледви Корделія устила виїхати, як злоба і неправда її сестер стали виходити на сьвіт. Не минув ще перший місяць, котрий Лір після умови повинен був пережити у найстаршої доньки, а вже він міг добачити, як далеко від обіцянок до дійсности.

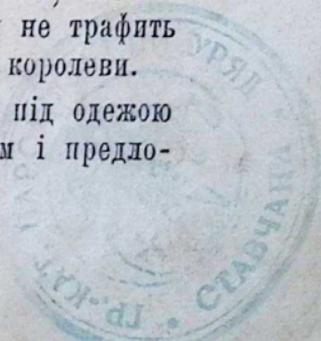
Гонеріля була ще незадоволена (хотай дістала все від батька), на ті останки королівського достоїнства, котрі старий вимовив собі. Она не могла стерпіти його з його дружиною з сотні людей. При кожній стрічі з ним она хмурилась; коли він бажав з нею говорити, удавала, що є хорою, або в який иньший спосіб викручувалась від того. Далі він видав ся їй нестерпимим, она не могла дивитись на нього.

Лір не міг незамітити тої переміни в донці, хоть, поки міг, силував ся обдурювати себе самого, як звичайно поступають люди, коли їм тяжко признати ся до власних провин.

Правдивої любови і вірности не знищать злоба і неправда. Кент був вигнаний Ліром; смерть грозила йому, коли-б виявилось, що він лишив ся в Британії.

Не зважаючи однак на ту небезпечність, він постановив лишити ся в краю доти, поки не трафить ся йому спосібність бути корисним своему королеви.

Лишивши богатства і славу, скрив ся під одежою простого слуги; він явив ся перед королем і предло-

жив йому свої услуги. Лірови сподобалась простота і щирість його пропозиція, неподібна до злости і ненависти, чого дізнав Лір в тім часі, і він прийняв на услуги вигнаного ним вельможу, цілком не добачаючи в ньому бувшого свого любимця і могучого та славного графа Кента.

Новому служі не довго прийшлося ждати нагоди оказати звою вірність. Того самого дня слуга Гонерілі намовлений своєю панєю, відповів щось шореткими словами бувшому коровеви. Кент не стернів того і повадив з ніг противника. По тім Лір ще більше сподобав його.

Вирочім не один лиш Кент лишив ся вірним Лірови. У дворі короля, коли мав його Лір, по тодішнім звичаю був блазен, котрий був обовязаний потішати своїми жартами короля і його вельмож у вільні хвили. Той-же блазен теж зістав вірним королеви, лишившись при ньому.

Він часто забавляв своїми жартами короля, коли той сумував, дозволяючи собі в жартах посьміятись з нього гіркою правдою за те, що він поступив так нерозумно з поділом свого королівства бо: „зі своєї лисої маківки віддав золоту шанку“, та приспівуючи приміром, що його доньки

..... на незвичайну утіху
Розилакались, а я став співати
Від горя, що король, мов в міху,
Буде у дураках увесь вік проживати.

В подібних пісеньках, жартах, приказках чесний блазен виказував те, що було у нього на серцю, навіть в присутности самої Гонерілі, і часто рубав правду просто в очи.

Вкінці невдячна дочка заявила королеви, що она не може довше стерпіти його в себе, коли він буде тримати при собі сотню рицарів, що така численна дружина безкорисна, отже не повинен держати її.

Лір зразу не няв віри очам і ухам. Йому здавалось неможливим, щоби рідна дочка була така безчутства, отримавши від нього все а навіть і корону. Коли она стала конче наставати на те, щоби він зменьшив дружину, Лір розлютив ся і чим швидше виїхав з дружиною до другої доньки Рефани.

І подумав тепер Лір про себе, як він не разумно поступив при поділі королівства; він заплака і стало йому соромно, що таке сотворіне, як Гонеріля могло мати над ним тільки власти, щоби змусити його до плачу...

Рефана з мужем жила у прегарнім замку. Лір вперед післав до неї Кента з листом, що він прибуває із своєю дружиною. А перед ним Гонеріля те-ж післала свого післанця до Рефани з листом, в котрім обвиняла батька, що він є дуже прикрий та робить примхи незвичайні і перестерігала сестру не приймати ватаги, котру він провадив за собою.

Обидва післанці стрінулись в брамі замку і Кент пізнав свого недавнього ворога, котрого повалив був з ніг за шореткість слів до короля Ліра. Кент сейчас догадав ся, що не за добрим ділом прибув він сюди і визвав його на посидинок, а діставши відмову, побив його трохи. Довідавшись о тім Рефана і її муж, казали закувати Кента в кайдани і посадити в темницю. Таким чином, першим предметом, котрий представив ся в очах Ліра, коли він прибув на замок, був його вірний слуга замкнений в темниці.

жив йому свої услуги. Лірови сподобалась простота і щирість його пропозиція, непередбачена до злоби і ненависті, чого дізнав Лір в тім часі, і він прийняв на услуги вигнаного ним вельможу, цілком не добачаючи в ньому бувшого свого любимця і могутого та славного графа Кента.

Новому слугі не довго прийшлося ждати нагоди оказати звою вірність. Того самого дня слуга Гонерілі намовлений своєю панею, відповів щось шореткими словами бувшому королеви. Кент не стерпів того і повалив з ніг противника. По тім Лір ще більше сподобав його.

Вирочім не один лиш Кент лишив ся вірним Лірови. У дворі короля, коли мав його Лір, по тодішнім звичаю був блазен, котрий був обов'язаний потішати своїми жартами короля і його вельмож у вільні хвили. Той-же блазен теж зістав вірним королеви, лишившись при ньому.

Він часто забавляв своїми жартами короля, коли той сумував, дозволяючи собі в жартах посьміятись з нього гіркою правдою за те, що він поступив так нерозумно з поділом свого королівства бо: „зі своєї лисої маківки віддав золоту шапку“, та приспівуючи приміром, що його доньки

..... на незвичайну утіху
Розпалались, а я став співати
Від горя, що король, мов в міху,
Буде у дураках увесь вік проживати.

В подібних пісеньках, жартах, приказках чесний блазен виказував те, що було у нього на серцю, навіть в присутності самої Гонерілі, і часто рубав правду просто в очи.

Вкінці невдячна дочка заявила королеви, що вона не може довше стерпіти його в себе, коли він буде тримати при собі сотню рицарів, що така численна дружина безкорисна, отже не повинен держати її.

Лір зразу не няв віри очам і ухам. Йому здавалось неможливим, щоби рідна дочка була така безчутства, отримавши від нього все а навіть і корону. Коли она стала конче наставати на те, щоби він зменьшив дружину, Лір розлютив ся і чим швидше виїхав з дружиною до другої доньки Реґани.

І подумав тепер Лір про себе, як він не розумно поступив при поділі королівства; він заплакав і стало йому соромно, що таке сотворіне, як Іонеріля, могло мати над ним тільки власти, щоби змусити його до плачу...

Реґана з мужем жила у прегарнім замку. Лір вперед післав до неї Кента з листом, що він прибуває із своєю дружиною. А перед ним Іонеріля те-ж післала свого післанця до Реґани з листом, в котрім обвиняла батька, що він є дуже прикрий та робить примхи незвичайні і перестерігала сестру не приймати ватаги, котру він провадив за собою.

Обидва післанці стрінулись в брамі замку і Кент пізнав свого недавнього ворога, котрого повалив був з ніг за шорсткість слів до короля Ліра. Кент сейчас догадав ся, що не за добрим ділом прибув він сюди і визвав його на поєдинок, а діставши відмову, побив його трохи. Довідавшись о тім Реґана і її муж, казали закувати Кента в кайдани і посадити в темницю. Таким чином, першим предметом, котрий представив ся в очах Ліра, коли він прибув на замок, був його вірний слуга замкнений в темниці.

Се не давало доброї надії на гарний приєм, і дійсно, коли Лір заявив, що бажає бачити дочку і зятя, йому відповіли, що вони змучені і не можуть вийти. Відтак надїхала Іонеріля, котра приспішила приїзд, щоби розказати все по своєму і вооружити сестру протів батька,

Дуже засмутився Лір такою стрічкою, а ще більше тим, що Реїана подавала руку Іонерілі, знаючи, як поступила она з батьком. Реїана цілком оправдувала сестру і радила батьковн вернути до неї, попросити вибаченя в неї і зажити спокійно, розігнавши свою дружину. Він старий не здужає, отже треба віддати ся йому під опіку людей більше розумних.

З гіркою усмішкою розриваючою серце, представив собі Лір, як то гарно буде йому унасти на коліна перед донькою і благати її о шматок хліба та о прибіжище! Ні! він ніколи не вернет ся до Іонерілі! він лишить ся із своєю дружиною у Реїани, она не те, що Іонеріля: она остра, але добра, она не забула, що він віддав їй половину королівства! Ні! як би мав вертати до Іонерілі і покорити ся їй, він волить удати ся до Франції і, як жебручий дід, просити захисту у французького короля, котрий взяв доньку його без приданого.

Ошукав ся Лір, очікуючи від Реїани ліпшого обходження ся з ним від Іонерілі: Она, наче змовившись із сестрою, заявила, що по її гадці і пятьдесяти люда дружини за богато, що встане й двацять мужчин. Лір в розпуці звернув ся до Іонерілі з гадкою, що, сли покорить ся їй, позволить йому удержувати цілу дружину. Але она надумавшись відповіла, що йому цілком не потрібно ніякої дружини. Одним словом обидві

дочки старались відняти у нього остатню признаку його королівського стану.

Незичливість дїтей своїх розривала серце старця; чувство свого униження, признанє, що він сам стягнув на себе те нещастє, без розсуду віддати корону, страшно гризли його. Гадки його побаламутились, він визнавав небесні сили, аби покарали дочок, а сам закликав ся відімести ся їм за те все в такий спосіб, що увесь свїт стрепенеть ся.

Коли він так закликав і грозив дочкам своєю постановою, настала ніч, а за нею збиралось на страшну бурю. Гонеріля і Реґана не уступали в своїх жаданях і Лір велїв сїдлати коний, волїючи лїпше перевести ніч під голим небом і виставити себе на небезпечність люгої бурі, як лишати ся під одним дахом з незичливими та невдячними дочками. Они пустили його мовлячи, що упертому муки стягнені власною його упертостю — заслужена кара.

Страшно завив вітер, блискавиці роздирали чорне небо, дощ лив наче з ведра, коли за старцем замкнулась брама від замку. Кругом на кілька миль нї хати, нї деревини, один голий степ. І по тому степу в темну ніч у страшну бурю, бродив король Лір. Він благав вітра, щоби він на віки звїяв землю в море; щоби оно залило землю і щоб не лишило на нїй ані слїду невдячної людини. Старий загубив ся случайно від всеї дружини; при нїм лишив ся тільки блазен і старав ся своїми жартами розвіяти його розпуку. Втім віднайшов їх вірний Кент, котрий не перестав слїдити за королем під видом слуги. Серце йому краялось з болю, заставши короля в такім положеню:

„Мій пане! по якому ви тут? із людий

Нїхто не бачив ночі більше страшної!

Від страшних громів навіть звірі
Ховають ся з страху в гори

Не має сил
Все те знести чоловікови!"

Але Лір відповів, що не до того йому вже тепер; у нього в душі така буря, що чувства його отупіли до всього, крім того, що болить його серце. Думки його безустанно вертали до невдачних дітей, котрих він порівнював з устами, що стали би роздирати руку, подаючи їм їджене.

Після довгих наставань, удалось вкінці Кентови умовити короля не лишати ся під голим небом, а скрити ся у стоячий серед степу курінь.

Заходами коло Ліра в його бурлацтві не обмежилась діяльність Кента.

При помочи кількох слуг, лишивших ся вірними королеви, він переніс його до Доверського замку і лишив його там під опікою надійних товаришів, а сам удав ся за море до французького двора, з котрим він ще перше увійшов в щирі відносини через сприяючих йому людей.

Прийшовши до Корделії він у таких діймаючих образах представив їй гірке положенє, в котре вкинули старця батька лукаві дочки, що она заплакала і стала благаги мужа, щоб пустив єї з війском до Британії, аби покарати сестер та тим звернути престол Лірови.

Король згодив ся на єї просьбу і незадовго королівське військо опинилось коло замку Довера.

Міжтим Лір висунув ся в якийсь спосіб спід опіки людей, котрим Кент перед своїм відїздом поручив його, а слуги Корделії нашли його в око-

лиці Довера, в дуже сумнім положенні. Він блудив по полях у вінку сплетеному з соломи і польових цвѣтів, приспівуючи собі відривки різних пісень. Його привели до намету, де сон і лікарська опіка підкріпили його сили, аби можна приготувати його до стрічи з Корделією. Трогаючою стріча та була батька з дочкою. Жалісно було дивити ся, як у нещасному старцеві боролись радість і сором перед зичливістю тої, котру він у своїм гніві так тяжко скривдив за мниму образу; як ті два чувства хвилями боролись з останками душевної недуги, і він ледво міг стамити ся, де він і хто та що його цідує і говорить з ним так ніжно. Однак Корделія успокоювала його і потішала неначе дитину, просила його благословеня, цілувала його, щоби поцілуями загоїти його розпуку, задану йому єї сестрами, котрі не стидались сивоволосого старця-батька прогнати в таку ніч, коли она і собаці ворога свого, котрий укусив єї, дозволила-б гріти ся коло єї печі! Відтак пояснила она Лірови, що прийшла з військом, щоби допомогти йому вернутись на престол.

Але лишім Ліра на опіку сердечної і люблячої дочки, а гляньмо, що робили міжтим лукаві Іонерія і Рефана.

Після нелюдського поступованя з батьком не можна було ждати від них вірности своїм супружеским і иньшим обовязкам. Їм швидко навкучилась покора і любов до мужів і они не скривали своєї склонности до другого чоловіка, вповні подібного до них. Був то Едмунд, син графа Ільостера. Він хитростию і видумками неправдивими потрафив навести на брата свого Едгара гнів батька, лишити його законного наслідства і примусити його утічи, а потім і батька

свого віддав на жертву лютої Гонерілі і Реґани, щоб скорше дістати його титул і багаті землі; але для нього було того за мало: він хотів королювати, а дізнавшись, що згода між Гонерілею і Реґаною була тільки внішнім виглядом, під котрим крилась взаїмна ненависть, він став з'єднувати у них довіря і милости з тим, щоб вкінці прийняти сторону тої, котру поведе щастє. Нагла смерть герцоґа корнвалеського привела його до цілі, але рівночасно з тим привела й до нещастя. Відкрите намірене овдовівшої Реґани вийти за нього за муж збудило зависть Гонерілі, котра отроїла сестру. Те лиходійство однак викрилось і муж замкнув її в темницю, де она зі страху і розпуки згинула.

Міжтим, як все те було звернене на ті трагічні події, в котрих проявлялась кара небес, війська вислані протів Корделії Гонерілею і Реґаною під проводом Едмунда, віднесли побіду.

Корделія сама була взята до неволі, а Едмунд, котрий міг бояти ся, що она може стати перегородою між ним а престолом, приказав її удушити. Старий Лір стурбований вже тількима терпіннями, не міг знести того остатнього удару: він умер над трупом дочки.

Перед смертю Ліра Кент старав ся відкрити йому, хто був його вірний слуга, невідступаючий від нього в його гіркому положеню. Але се було за пізно, Лірови вже було не до того, він побачивши трупа дочки, стратив притомність... По смерти Ліра лишилось Кентови доживати свого віку, дожидаючи того часу, коли суджено буде побачити ся з королем на иньшій сьвіті...

Зі смертю Ліра повість о нїм і трьох його дочках скінчена. Яка потім кара постигла Едмунда, незаконного графа Ільостера, як його лиходїйства відкрились і він був убитий в поєдинку рідним братом, і як по смерті Ліра герцоґ альбанський вступив на британський престол, про те подрїбно оповідати є річ злишня.

ШЕЙЛОК.

Венеціянський купець.¹⁾

У Венеції жив жид Шейлок, котрого заняття було лихварство. Позичаючи християнським купцям гроші на великі проценти, він в той спосіб прийшов до великого майна. Шейлок був безсовісний; він з такою неумолимою строгостію жадав звороту визначених грошей, що його зненавиділи всі порядні люди, а особливо молодий купець венеціянський Антоніо. Шейлок також ненавидів Антоніа за те, що той спомігав всіх в нужді грішми і не брав за те ніяких процентів. Таким способом між користолубним жидом, а великодушним молодим чоловіком була взаємна ненависть. Стрічаючи Шейлока на тораї, Антоніо не опускав нагоди, щоби не докоряти йому за його несердечність та страшне лихварство. Шейлок зносив все терпеливо, але нішком шукав нагоди, щоб можна відімести ся.

Антоніо був добрий, гарний щирий чоловік, а разом з тим обдарований природою; одним словом, був

¹⁾ Венеція, дуже гарне місто на морі в Італії.

то чоловік, в котрому демократичний римський характер виявляв ся повнійше, як на яким иньшій італіянці. Такого чоловіка не можна було не любити і не поважати, а всі чесні люди дійсно відносились до нього з тими чувствами. Але найбільше від усіх любив його і поважав приятель його Басаніо, чесний венеціяннин, котрий, отримавши по родичах невеличке майно, в'ужив його живучи понад стан, як се дуже часто з молодими людьми трапляє ся. Часто бідкаючись о грошах Басаніо звертав ся до Антонія і діставав від нього потрібну суму. Взагалі ті два товариші були собі такими близькими, що здавалось, що они мають одно серце і гадки одні.

Одного разу прийшов Басаніо до Антонія і заявив йому, що бажав би поправити своє жите і справи женитьбою з одною дівницею, котрої отець недавно помер, лишивши їй більше майно. Далі він казав, що крім мастих користи відграє в тім напрямі більшу ролю і любов його до тої дівниці; а щоби прийшло до діла, попросив у Антонія три тисячі червінців в позичку, щоби мати спромогу приготувитись так, як се личить чоловікови, що бере таку багату наслідницю.

Антоніо, котрий лише що виправивши на море кілька кораблів з товарами, на котрі видав майже цілий свій капітал, не мав при собі такої суми, а щоби подати приятелеви поміч, рішив під заставом тих кораблів позичити гроші у Шейлока. Разом з Басаніом пішов він до Шейлока і запитав:

— Чи годиш ся ти позичити мені три тисячі червінців, на який хочеш процент?

Шейлок задумав ся.

— Коли-б хоть раз удало ся зловити ненависного Антонія — думав він, — я-б пригадав йому

усі старі обиди; він ненавидить нашого племені, щоб ми під'унали, роздає гроші без процентів і ще перед всіма насміває ся з мене і з мого законного зиску, називаючи його лихвою... Але буду я проклятий з цідим моім племенем, коли подарую йому ті обиди!...

— Ну, кажи — закричав з нудьги Антоніо — дасш мені гроші, чи ні?

— Пане Антоніо, — звернув ся до нього жид, часто ви насміхались з моїх купецьких інтересів і з процентів, котрі я беру; я терпеливо зносив докори, ви лаяли мене невірою, скаженою собакою, плювали на моє жидівське убранє, ви навіть тручали мене ногою наче собаку; а тепер після того всього, до собаки, до жида поганого, приходите з просьбою і говорите: „Шейлок, позич мені гроший!“ — Хиба в собаки є гроші? Хиба собака може позичити три тисячі червінців? Щож мені діяти тепер? Я за те все повинен поклонити ся вам до землі і сказати: „Милостивий пане, в остатню середу ви плювали мені в лице, потім другого дня назвали мене собакою, але не зважаючи на ті комплєменти вимірені до моєї особи, я поичу вам гроший.“ — Скажіть, чи належить мені так сказати?

— Кажи, як схочеш — відповів Антоніо — я-ж зі своєї сторони не ручу, що знов не буду поступати так; я не твій товариш і прошу у тебе гроший не як в приятеля; позич мені їх як своєму ворогові; коли я не віддам тобі їх на означений реченець, то тим ліпше для твоєї ненависти, тоді ти можеш звалити на мене цілий тягар законів.

— Чого вам так спішно? — сказав жид. — Я хочу стати вашим приятелем, хочу заслужити собі на ваше поважанє, забуваю всі ваші докори і насмішки,

і ось в доказ того даю вам гроші і не возьму ніякого проценту.

Те великодушне пропозиція жида дуже здивувало Антонія, а Шейлок тим більше старався піддержати його здивоване. Він старався відіграти роль великодушного чоловіка, змагаючогося заслужити собі на любов у Антонія. Відтак він знов повторив, що позичає три тисячі червінців і не возьме ніякого проценту, просив лиш, Антонія піти з ним до нотаря і там, на жарт ніби, підписати з'обов'язане, що, если Антонію не зверне грошей на визначений реченець, Шейлок дістане право вирізати йому з тіла шматок мяса, в якій схоче части тіла.

— Я годжусь, — сказав Антонію — я готов і зараз підписати і признатись, що жид мені милий...

Басанію впрочім віраджував Антонію підписувати тото з'обов'язане під таким услівем, але Антонію обставав при своїм, бо не бачив в тім нічого страшного. Бояги ся він не мав причини; він був запевнений, що довго ще перед реченцем повинні надійти його кораблі з товарами більшої вартости, як три тисячі червінців.

— О, праотче Аврааме! — крикнув ніби з чувством Шейлок, чуючи розмову двох приятелів. — Який підозриваючий нарід ті християни, темність їх власних поступків заставляє їх підозривати темність душі у других. Ну скажіть мені Басанію, коли Антонію не заплатить мені на час грошей, яка мені буде користь з підписаного з'обов'язани? Ви чей знаєте, що фунт чоловічого мяса не варт нічого, з щирої душі кажу вам, що даю гроші Антонію з одинокою ціллю, заслужити собі на його приятельство. Хоче, нехай бере; а не хоче, Бог з ним, — прощайте...

Не зважаючи на раду Басанія, котрий від жарту жиди не сподівав ся нічого доброго, Антоніо підписав з'обовязанє.

Богата наслідниця, з котрою хотів женити ся Басаніо, жила недалеко від Венеції, в місточку Бельмонті. Она називалась Порція.

Взявши потрібні гроші від приятеля, Басаніо удав ся до своєї любі в супроводі одного дворянина, котрого звали Іраціано.

Його заходи увінчались швидко успіхом. Порція згодилась вийти за Басанія, не зважаючи на те, що він признав ся їй, що він не багатий і може похваляти ся лиш походженєм роду. Она-ж хотя богата заявила, що не шукає в замужі грошей. Відтак закрили, що она є собі проста дівчина, невчена, однак не стара ще, щоб не могла від нього дечого навчитись.

— Все мое і я сама — казала она — належить тепер тобі. Все те віддаю я разом з отсим перстеном.

З тими словами она подала Басанію перстень.

Миле признанє Порції вельми одушевило Басанія. З великою повагою відбираючи від неї перстень закрляв ся, ніколи не розставати ся з ним.

При тих взаїминах двох залюблених були присутними Неріса, подруга домова Порції і Іраціано. Пожелавши Басанію і Порції щасливого весіля, Іраціано просив позволеня, щоб і він міг разом з ними звінчати ся.

— Я рад тому з цілого серця — сказав Басаніо, — але деж твоя наречена?

Іраціяно признав ся, що любить Нерісу, подругу прегарної Порції, і що она обіцяла вийти за нього, як лиш єї подруга вийде за Басанія.

— Чи правда се? — запитала Порція Неріси.

— Правда — відповіла та, — если тільки згодите ся на се.

Порція і Басаніо охотно на се згодились і в один час повінчались.

Далі радість наших залюблених зістала затемнена листом Антонія, бо він містив в собі сумні вісти. Прочитавши його, Басаніо побілів наче смерть так, що Порція подумала, що він довідався о смерти свого дорогого приятеля.

— Які вістки переразили так тебе? — запитала Порція.

— Кохана моя — відповів Басаніо — ніколи не доводилось читати мені страшнійших слів як нині. Коли я перший раз признав ся тобі в любови, я отверто сказав, що все моє багатство заключене в крові, але не сказав я тобі, що я маю великий довг...

Відтак оповів їй о тім, що ми вже знаємо, як позичив він у Антонія гроші і на яких умовах дістав їх сам Антоніо у жида Шейлока. Оповівши те все, він прочитав їй лист від Антонія:

„Дорогий Басаніо“ — писав Антоніо, — всі мої кораблі затопились, а я не міг жидови заплатити на реченець довгу і нема для мене способу заспокоїти його; тому бажав би іще я перед смертю побачитись з тобою... А впрочім, як хочеш“...

— Дорогий мій! — крикнула Порція — не втрачай ані хвилики, лиш чим-скорше йди з помочию дорогому приятелеви. Я не хочу, щоби він із любови до тебе стратив хоть один волос з голови. Я готова

в дваццяттеро жертвувати більшу суму як довг, аби лиш вибавити твого приятеля.

І зараз Басаніо і Граціано поспішили до Венеції, де застали Антонія вже в темниці.

Так, як минув реченець звороту гроший, то закотрий хотів віддати за Антонія, але жадав уперто фунта мяса з тіла Антонія. Відтак назначено день, щоби перенести сю справу на суд перед герцога венеціаньського.

В трівозі і нетерпеливості очікував Басаніо рішення того суду.

Висилаючи до Антонія мужа, Порція не припускала, щоби справа приняла такий нерозумний характер. Думаючи, що піде все швидко і щасливо, она просила Басанія, щоби він вернув разом з своїм приятелем, котрого бажала погостити. Тепер-же стала трівожитись, щоби справді не пішло зле Антонію. Лишившись самою стала она думати та укладати пляни, чи не могла-б она стати участницею у вибавленю з нещастя приятеля свого дорогого Басанія. Небезпечність, в котрій знаходив ся Антоніо так на ню поділлала, що, она рішила удати ся до Венеції, аби там якнебудь зробити що в користь Антонія.

Порція була знакома з одним славним правником Беларієм. Она описала йому справу Антонія і просила о пораді та о прислані їй одежи, котру в той час носили адвокати.

Отримавши те і друге, Порція переоділась з Нерісою у мужеське убранє; сама наділа одежу адвоката, а Нерісу прибрала за писаря і не гаючись удались разом до Венеції, куди прибули в самий день суду над Антонієм.

Герцоґ і сенатори саме що зібрались в сенаті, щоби рішити справу, коли увійшла перебрана Порція і предложила герцоґови письмо від Беларія. Той знаменитий правник писав, що він сам дуже бажав приїхати до Венеції, щоби бути оборонцем Антонія, але хвороба не дозволила йому на се, і тому він просить позволеня заступити себе сям молодим, але ученим доктором — Бальтазаром (так назвав він Порцію). Герцоґ згодив ся на те, а хоть дуже дивувався молодости адвоката, однак не міг пізнати в нїм жєнщини тому, що довга адвокатська кирея цілком змінила єї. Вкінци почав ся суд, з котрого ждали так важних вислїдів. Обкинувши зором салю, Порція замітила між присутними і Басанія, котрий з певністю не пізнав би єї в новому строю. Сумний стояв він коло Антонія в естраї за жите свого дорогого товариша.

Важність прийнятого на себе трудного обовязку підбадьорила сердечну Порцію, і она взялась до виповнення того діла. Передусім звернулась вона до жида. Она начала порушувати чоловічі струни його серця, взивала до чувства милосердя в таких вираженнях, що могла-б, здає ся, змягчити кожного, крім того без чувства жида.

— Милосерде — казала она, — сходить з неба як потрібний дощ, що приносить те подвійне благословєне: і тому, хто приймає благодати милосердя, і тому, хто милосердний; що оно украшає монархів гарнійше корони для того, що походить від самого Бога, і що тоді тільки земна власть приближає ся до Божої, коли груба людська справедливість увінчує ся небесним милосердем. — Она вказала Шейлокови на те, що всі ми молячись про-

симо о милосердє; нехай же се научить нас бути милосердними. Але всі ті єї заходи лишились даремними.

Запитавши Басанїя, чи може він заплатити за Антонїя гроші, а довідавшись, що той готов в десятиро більше віддати, Порція предложила жидови помирити ся на тім; але Шейлок уперто жадав буквального виповнення зобовязаня — жадав фунта мяса з тіла Антонїя.

Басанїю в розпучї нїшком запитав молодого адвоката, чи не можна-б погрішити протів закона, щоб спасти жите Антонїя, але Порція відповіла поважно, що нїяк не годять ся змінити установлених законів.

Почувши се Шейлок мовив до Порції:

— Сам Даниїл прийшов розсудити нас! Як я бачу, ти далеко старший, як показуєш!

Прочитавши з'обовязане, Порція сказала, що як минув реченець, то жид має право вирізати фунт мяса з околицї серця Антонїя. Відтак она знов звернулась до Шейлока і стала знов просити, щоб був милосердний та щоб прийняв гроші. Але безсовісний Шейлок не хотів бути милосердним і відповів заклинаючись, що нї защо не змінить свого заміру.

— Коли так, — мовила Порція, — то ви Антонїю приготуйтесть наставити свої груди під ніж.

В той час, як Шейлок острив свій довгий ніж, щоб вирізати ним фунт мяса, Порція запитала Антонїя, чи не має він сказати що протів сього? Антонїю у тихій покорі відповів, що сказати не має нічого і що він вже готов на смерть.

— Подай менї свою руку Басанїю — мовив він — прощай та не жалуй, що згинув я із-за тебе!...
Басанїю у глибокім зворушеню відповів:

— Антонію, я оженив ся з жінчиною, котра
ені также дорога як жите, але ти дорожший у мене
від усього на сьвітї і щоб спасти тебе, я згодив ся-б
жертвувати тому демонови все, що для мене таке до-
роге, навіть мою жінку і жите.

Хоть чувство його сердечности до Антонія не
було звісне Порції, то она не образилась сим, але
все таки замітила Басанію:

— Ваша жінка не дуже дякувала-б вам, коли б
она чула те, що ви сказали.

Іраціяно, котрий любив все наслідувати після
свого товариша і собі сказав подібно.

— Я маю жінку, котру дуже люблю, але все
таки я бажав би, щоб она була тепер в небі і умо-
лила небесні сили, щоб змягчили лютий характер
проклятого жида.

Сказав він се не знаючи, що Неріса стоїть пе-
ред ним в одежи писаря!

— Добре, що ви сказали все отсе в неприсут-
ности вашої жінки, а коли-б так в дома — то кепсько
було-б, — замітила Неріса.

Але ті жарти скоро скінчились і очи всїх, пов-
ні симпатії до Антонія звернулись, до судиїв.

— Ми на дурно тратимо час, я прошу о рішенє!
закричав Шейлок нетерпеливо.

Запитавши, чи приготована вага, щоби відважити
мясо, Порція сказала до жида:

— Шейлок, ти повинен призвати лікаря на свій
рахунок, а то з Антонія спливе багато крови...

Шейлок відповів, що не годить ся на те, так як
нема про се нічого сказано в з'обовязаню.

— Хоть того і нема там, однак ти новинен по-
ступити так з чоловіколюбїя — продовжала Порція.

— Ні — повторив жид, — я не пристаю на се!...

— Добре, — сказала Порція, — ти маєш право на фунт мяса з твого довжника: закон дозволяє на те, а рішення суда затверджує се. Ти можеш вирізати той фунт з його груди, закон дозволяє на те, а суд затвердив се....

— Отсе мудрий і справедливий судня! — крикнув з радости Шейлок. — Сам Даниїл прийшов розсудити нас!

І відтак знов почав острити ножа.

— Пора приготувитись — сказав він до Антонія.

— Зачекай трохи, — сказала Порція — на тім ще не кінець: з'обовязане не дає тобі права навіть на каплю крови християнської; сказано там властиво фунт мяса, коли-ж ти ріжеш свій фунт, ти мусиш пролити хоть каплю крови християнської, тоді по нашому закону, ціле твоє майно за се має бути сконфісковане на користь держави.

Розуміє ся, що вирізати фунт мяса, не проливши притім й каплі крови, було цілком неможливе. В той спосіб удатним оборотом діла Порція відразила жида від наміру поганого власним його оружжям.

Всі присутні дуже здивувались мудростію молодого адвоката, що так щасливо, не нарушивши закону, спас життя Антонія, і гримкі оплески роздались по цілій сали сенату.

— Отже мудрий і справедливий судня! Неправда-ж жиде, що сам Даниїл прийшов розсудити вас! — сказав Траціяно словами Шейлока.

Шейлок заведений своїми надіями, що по закону не може вимагати того, чого хотів, сказав, що готов прийняти гроші.

Басанію будучи вельми урадований хотів сейчас виплатити гроші, але Порція не допустила до того.

— Чому спішити — сказала она — жид повинен дістати по закону те, що йому належить ся. А ти Шейлок приготуй ся вирізати фунт мяса, але гляди, не пролий крови; гляди также, щоби вирізаний шматок не важив більше ні менше на волос, бо коли шматок бути переважувати на волос, то, по мисли законів венеціянських, ти підлягаєш карі смерти, а майно твоє конфіскує ся в користь держави.

— Дайте мені гроші і пустіть мене — крикнув зі страху Шейлок.

— Гроші готові — відповів Басанію, — ось они!

Шейлок хотів уже взяти, але Порція застановила його.

— Пожди жиде! — сказала она — на тім ще не кінець справи. По мисли наших законів, майно твоє конфіскує ся державою за те, що ти чигав на жите одного з горожан Венеції, а твоє жите зависить від милосердя герцога, тому упади перед ним на коліна і благай прощени.

— Щоби показати тобі різницю між християнином а жидом, я даю тобі жите, перше ніж ти просив мене о се, — сказав герцог до Шейлока. — Одна половина твого майна відтак належить ся Антонію, а друга державі.

Але великодушний Антонію відповів, що він відказуєть ся від сеї половини його майна з тим, коли жид піднише з'обовязане, після котрого та часть по його смерти має перейти донці Шейлока і єї мужеві. Антонію знав, що в жида була одиначка донька,

вийшовша за муж проти волі батька за молодого християнина Льоренца, бувшого товариша Антонія, і що відмовив їй наслідство по нім.

Жид згодився на все.

Коли в сей спосіб всі мстиві наміри Шейлока не здійснилися і крім того він лишився без майна, огорнула его страшна розпука.

— Я хорий — говорив він — пришліть до мене до дому, я там з'обов'язане підпишу...

— Іди, — мовив герцоґ, — і підпиши, а як покаєшся з своєї зайлості і станеш християнином, держава дарує тобі й другу половину твого майна.

І відтак герцоґ освободивши Антонія, розпустив суд. Він дуже хвалив мудрість і здібність молодого адвоката і запросив його на обід. Але Порція хотіла вернути в Бельмонт скорше від свого мужа, відирсилася від того запрошеня.

— Дякую покійрно, Ваше Величество, я змушений від'їхати сейчас, — сказала она.

Герцоґ виявив свій жаль, що молодий адвокат не може лишитись у нього на обіді, а звернувшись до Антонія додав:

— Винадгородіть пана адвоката; по моїй гадці ви винні багато йому владчності.

По відході герцоґа і сенаторів, Басаніо мовив до Порції:

— Панае адвокат, нині ваша мудрість освободила мене і мого приятеля від страшного нещастя, і я прошу вас в віддяку за се прийати три тисячі червінців, котрі ми були винні жидови.

— Але се, — додав Антоніо — не може бути винадгороджене грішми і ми на все останемо вашими довжниками.

Однак Порція не хотіла грошей, лиш просила, щоби они в нагороду дали їй на пам'ятку свої рукавички. Басаніо виповняючи єї просьбу, зняв рукавички і відкрив перстень отриманий від Порції. Його то й треба було лукавій жінці, щоб пожартувати із своїм мужем. Удаючи, що той перстень дуже сподобав ся їй, она стала просити о нього в Басаніа, котрому дуже неприємно було, що адвокат просить у нього о єдину річ, котрої він не міг дати. З прикростию він відповів Порції, що є змушений відмовити їй ту просьбу, бо не може розстати ся з перстеном, котрий дарувала йому жінка. Але він постарав ся вишукати найдорожшого перстена у світі і з задоволенєм подарувати йому.

Порція удала, що образилась тою відмовою і вийшла з салі сказавши, що сором відмовляти таких дрібниць таким просителям як она.

— Дорогий Басаніо, — сказав Антоніо — жінка твоя не виразить ні найменшого невдоволення; дай йому перстень. Приїхавши до дому ми розкажемо, яку велику прислугу він оказав нам.

Стидаючись показати ся незичливим, Басаніо уступив тій просьбі і післав Іраціано дігнати адвоката і вручити йому жаданий перстень. Тоді і писар Неріса, по приміру своєї пані, также зажадала від Іраціана перстена, котрий він отримав перед сльобом від неї. Іраціано не хотячи, щоби товариш його перевисив у великодушности, віддав їй перстень. Таким способом невинна хитрість жєнщини удалась вповні. Они не могли здержатись від сьміху думаючи о тім,

як приїхавши до дому, будуть напастувати своїх мужів за невірність і докоряти за те, що они роаста-якимнебудь другим жінцям.

Порція вернувши до дому, була в найліпшій душевній настрою, як се буває завжди, коли чоловік вчинив гарне діло. На душі в неї було так легко і весело, що всі предмети видались їй россою на сьвітї. Місяць, здавалось їй, ніколи не сьвітив так ясно як в ту ніч. Під впливом того веселого, чистого настрою душі она призналась, що ніколи в день музика не була їй такою приємною і відрадною як в сю ніч.

Увійшовши в хату і переодівшись в попередню одежу, Порція і Неріса стали ждати прибуття мужів своїх, котрі дійсно разом з Антонїєм приїхали майже в слід за ними. Басанїо представив свого приятеля Порції; відтак почались взаїмні представлення та поздоровлення, серед чого они замітили, що в кутї хати Іраціано і Неріса чогось сварять ся. — Уже сварниа: сказала Порція, — що є такого?

— Тут ходить о перстень, котрий Неріса дала мені — відповів Іраціано, — на ньому були вириті слова: „Люби мене і не лишай.“

— Які-б там не були слова, перстень не може стратити через те своєї вартости, — мовила Неріса. Коли я тобі його давала, ти заклинав ся, що заховаеш його до смерти, а тепер кажеш, щось віддав його якійсь там жінцині.

— Кленусь тою рукою — сказав Іраціано, — я віддав його молодому молодцеві, майже хлопчині, він був за писаря у молодого адвоката, котрий вибавив жите Антонїю; молодий хлопчина просив його у мене в нагороду, а я ніяк не міг відмовити йому того.

— Не гарно, Іраціяно — сказала Порція — що ви так швидко розстались з подарком своєї жінки; но собі можу уважати, як то не приємно Нерісі. Я також дала мому Басанію перстень і я переконана, що він не розстане ся з ним нізащо на світі.

Тоді Іраціяно в своє оправданє сказав, що Басанію подав йому в тім случаю примір, віддаючи вперед свій перстень адвокатови.

Учувши се Порція, также як і Неріса, виразила уданий гнів і стала обсипувати мужа докорами. Бажаючи успокоїти жінку, Басанію заклинав ся, що той перстень не є в руках женщины, що він віддав його молодому адвокатови по його горячій просьбі, не бажаючи його образити.

— Мені не лишалось нічого більше робити, люба Порціє, — казав він; — мені так було соромно і жалісно перед самим собою за той поступок, що я передав перстень уже через Іраціяна; прости мені коли-б ти була на моім місци, я запевнений, що ти сама-б випросила у мене перстень, щоб віддати його тому славному адвокатови.

— Ох! — крикнув Антонію, — я нещаслива причина всіх тих сварів!

Порція просила його не турбуватись, і увіряла його, що присутність його в Бельмонті, не зважаючи на ті сварні, дуже їй приємна.

— Я вже один раз заложив своє тіло за Басанію, — говорив Антонію, — і мене не було-б вже між живими, коли-б не поміг чоловік, котрому Басанію віддав вашого перстения. І тепер я готов заручити і душею вам, що муж ваш ніколи не зраджував вас.

— Ну, то будьте-ж тепер за нього порукою, — сказала Порція, — дайте йому сей перстень.

Басанію з великим здивованєм пізнав в тім перстені того самого, що віддав адвокатові; але Порція швидко розв'язала його здивоване, оповівши о своїх пригодах в ролі адвоката — і Неріси в ролі писаря. Нічого їй говорити проте, як приємно було Басанію учути, що його приятель вибавлений зістав відвагою і розумом його жінки.

Радости того зібраня не кінчились впрочім тим відкритєм; в довершене загального щастя Порція прочитала письмо, — незвісно, як дісталось оно в її руки, котре звіщало, що кораблі Антонія уважані за затоплені, щасливо прибули до пристани. Трагічний початок їх історії зістав цілком забутий; сьміялись до розпуку і над пригодою з перстнями і з мужів, не пізнавших своїх жінок. Вкінці Іраціяно заявив, що нічого в житю не буде так бояти ся, як страти перстня Неріси...

МАКБЕТ.

За панованя шотландського короля Дункана, жив в Шотландії великий лорд (себ-то гетьман королівських військ) Макбет. Він був близьким родичом короля і за свою хоробрість та воєнної подвиги користував ся загальним поважанем його при королівським дворі. На те поважане він вповні заслужував, так як він дійсно був страшним для ворогів своїх і числив за собою не одну побіду. І тепер не довго від початку повісти, котру ми отсе пишемо, він побив повстанців, сполучених з численним військом норвеїським.

Коли той Макбет, разом з шотландським генералом Банком вертав побідителем з великої потички через безлюдний степ, увага його та його сопутника опинилась на трьох незвісних постатях, котрих они обидва з сумнівом прийняли за женщин, замітивши у них бороди, тверду шкіру на тілі і чужу одежу. Макбет перший заговорив до тих незвісних постатей, і они ніби здивувавшись почувши людську мову, приложили на уста палець на знак мовчання, але зараз і закричали:

— Здоров Макбет!

Притім одна назвала його таном*) ілямським, друга — таном Кавдора, третя-ж — будучим королем.

Макбет дуже здивував ся, звідки можуть знати його ті потвори, але ще більше здивували його їх предсказаня, котрі ніколи йому й на гадку не приходили і не сьміли приходити.

Банко также вислухав від них предсказаня о своїй долі, але в формі загадочній. Они говорили йому, що він буде менший і більший від Макбета, не такий щасливий, але щасливіший від нього, а хоть він ніколи не буде панувати, однак сини його будуть королями в Шотляндії. Висказавши те все, они зникли з очий Макбета і Банка, котрі тепер вже не сумнівались, що ті негарні ворожбитки були відьмами.

Поки Макбет і Банко стояли, обдумуючи ту чудну пригоду, прибули від короля післанці з порученем покликати Макбета в кавдорські тани. Той случай дивно згоджуючий ся з предсказанем відьми так здивував Макбета, що він не міг промовити слова до послів, тим більше, що в душі його родилась надія на сповненє предсказаня третьої відьми: що в один прегарний день він зістане королем в Шотляндії.

— Ти бачиш Банко, — сказаав Макбет — як вірно предсказаня ворожок сповняють ся, і чи можеш ти із-за того сумніватись, що твої діти будуть з часом королями?

— Ваше увіренє, гетьмане, на сповненє третьої ворожби, — сказав Банко, — може заставити вас посягнути за престол, але упереджаю, що ті во-

*) тан = льорд. гетман. А. В.

рожки, ті діти пекла, говорять нам правду в звичайних справах в цілі, щоб одурити нас в важних случаях.

Але Макбет не уважав на пересторогу доброго Банка: глибоко запали в його душу злі облесні і приманюючі ворожби відьм, і з того часу всі думки його стреміли до осягнення шотландського престолоа.

Макбет не забув оповісти жінці своїй о тій пригоді з незвісними ворожками. Жінка його, лиха і лукава жєнщина, не звертала уваги на способи, коли ходило їй і чоловікови єї досягнути високости. Она стала намовляти мужа, щоб той убив короля, аби скорше осягнути престол та стати королевою.

Трафилось в той час, що король відвідуючи часто своїх вельмож на знак, що поважає їх, приїхав і до Макбета з двома синами Малькольмом і Дональбеном, з численною дружиною танів і слуг, щоби почитити побідителя за його воєнні подвиги.

Місце, де був замок Макбета, було надзвичайно гарне; при своїй красі оно славилось ще здоровим воздухом, що доказувало багато ласівиних гнізд, приліплених під дахом того будинку, (кажуть, що, де птиці охотно заводять ся, там є чистий і здоровий воздух).

Король увійшов в замок, дуже задоволений місцевостию, як також увагою і услугою господині дому.

Утомлений подорожію король скоро ліг спати, положивши коло себе, по тодішному звичаю, двох слуг. Відходячи в відпочивальню він був дуже задоволений зроблєним йому присемом, обдарував гостинцями всіх старших офіцерів і післав гарний диямант лєді Макбет (жінці Макбета) на знак особлившого для неї поважання.

Настала ніч, час, коли пів сьвіта людей спить солодко забувши о всіх денних трудах. Леді Макбет у ту пору постилила ліжку, щоб подумати о убистві короля. Яко женщина, она не могла-б рішитись лично на се зле діло, коли-б не числила на чию поміч, але она знала безхарактерність свого мужа. Другому нікому не рішалась она повірити сього і тому сьмілою рукою взяла ніж та з серцем повним пристрасти пішла до спальні короля.

Слуги, обовязані стерегти короля, після розпорядження леді Макбет, були упоєні вином і через те не могли стати їй на перешкодї. З повною надїєю на успіх, увійшла она до короля, але, як лиш піднесла ніж над головою, случайно глянула на лице спячого Дункана, тай з страхом замітила в нїм риси свого батька; руки єї опустились, а она не могла сповнити наміру.

Леді вийшла із спальні і пішла до свого мужа, щоб вкінци намовити його до убиства короля; але той, як і перше, не міг на се рішити ся, представляючи в своє оправданє багато перешкод до сповнення того діла. Макбет був не тільки підданим, не лиш близьким родичем короля, але в той день і його господарем, котрого обовязком було, по праві гостеприємства, попередити всякий напад на жите гостя, а тим меньше помагати в тїм ділї.

До тогож він згадав о справедливости і добротї короля, о його любови до своїх підданих, представляючи, що такі королї як Дункан, є посланцями Неба, і тому він не міг би рішитись на убиство його. Крім того здержувала ще його від того гадка о тїм підозріню, котрим він неминучо покрие себе на случай

убийства короля... Всі знали, як любив його Дункан і як щиро осипав його своїми ласками.

У тій духовній боротьбі застала леді Макбет свого мужа, близьким вже того, щоб цілком залишити страшні гадки. Але незвичайно хитра і перебігла жінка догадалась, що дієть ся в душі мужа і не ждучи пустила в хід всю свого силу свого розуму тонкого. Она говорила, що пригода сеї ночі не довго лишить ся в пам'яті народа, а між тим йому, Макбетови, графить ся нагода стати королем...

— Коли-б я — продовжала она, — з якої не-будь нагоди заклалась убити свого любого сина, котрого згодувала власними грудьми, то ніяк не змінила би того, на що я клялась. Я відорвала-б його від своїх грудий і власними руками видушила-б у нього зірок, коли-б тільки заклалась зробити се.

І вкінці сказала вона йому, що всю винну зложать потім на заснувших слуг. Сим разом всі її заходи були уєнішні; она дійшла до своєї ціли, Макбет рішив ся на убийство...

З штилетом в руках перебрав ся він нишком в комнату, де спав Дункан. Обкинувши її зором, він замітив другий штилет обернений до нього рукояттю і з кроплями крови на кінці. Коли Макбет хотів схватити той штилет, рука його не спіймала нічого — був се привид.

Відітхнувши від хвилевого страху, він сміло підійшов до ліжка короля і убив його одним ударом штилета. В тій хвилі один із придворних слуг спавших в комнаті, засьміяв ся у сні а другий крикнув:

— Убийця!

Відтак они помолились коротко: один сказав „Господи помилуй“, а другий відповів „амінь“ і знов

заснули. Макбет стоячи коло них, коли перший сказав: „Господи помилуй“, хотів відказати: „амінь“, але уста його не отворились, і не міг вимовити того.

У слід за тим він почув голос, котрий кричав на цілий дім:

— Не спи́ть більше, Макбет убиває сон, той невинний сон, котрий скріпляє житє.

Макбета від тої хвилі лишив сон на завсїгди.

В страшнім настрою вернув Макбет до своєї жінки, котра ждала нетерпеливо на нього і думала вже, що він не справив ся в своїм намірі. Але ось бачить кров на руках Макбета, несумнівний знак довершеного убийства, посилає його обмити їх, а сама бере штилет, щоби кровю повалати слуг і тим зложити на них усю вину.

Настав ранок, а з ним відкрилось і убийство короля, котре не могло укритись. І хоть Макбет і Леді старались, як можна більше, виразити жаль і прикрість по поводу того нещастя, і хоть докази протів слуг були досить сильні, однак ціле підозрінє унало на Макбета, котрий без сумніву повинен був мати багато більше причин поповнити се убийство, ніж кілька можна було предвидіти у тих молодих незначних слуг.

Сини Дункана переражені таким нещастєм утікли; старший Малькольм вибрав місцем приюту англійський двір, а молодший скрив ся в Ірландію.

Коли в той спосіб сини короля, одинокі наслідники його, своєю утечею упорожнили престол, Макбет, яко найблизший по них наслідник, зістав коронований на місце Дункана, і тим способом предсказанє чарівниць буквально сповнилось.

Поставлені так високо, Макбет і його жінка, не могли однак забути другої половини предсказань ча-

рівниць, що, хоть они і будуть панувати, однак наслідують по них престол не їх діти, лиш діти Банка.

Та гадка, що они осквернили руки кровю, зробили таке велике лихо єдино на те, щоб вивести на престол потомків Банка, так мучила їх, що они рішили вбити його самого і його сина, аби тим не дати сповнити ся предсказаням чарівниць, котрі в їх власнім інтересі так видимо сповнились.

В тій ціли дали они у себе великий пир і запросили на нього всіх головних танів, а в числі їх і Банка з сином Фліянсом.

На дорозі, котрою мав їхати Банко в ночі до королівського двора, були засіли убийці підкуплені Макбетом; они кинулись з ножами на Банка і убили його; але Фліянс в той час успів утічи і сховати ся.

При вечері король і королева старались забавити усіх гостей як найсердечнійше. Макбет, наче-б нічого страшного не сталося, розмовляв з танами і вельможами і признав ся, що не стає в числі гостей одного тільки його приятеля Банка, і коли-б він був, то тоді в його домі було би все, що становить красу і гордість його королівства. Далі він висказав свій жаль до Банка, що не прибув, приписуючи се по просту лїнивству. При тих словах з'явилась тїнь Банкова в комнаті на тїм стільци, де хотів сісти Макбет.

Який смілий був Макбет — навіть стрінув би ся з чортом без страху, але при тїм страшнім з'явици лице його поблідло зі страху і він став неначе вкочаний. Жінка його і всі гості замітивши його в трівожнім положеню, влїпившого свій зір на пустий стілець, приписали се його задумчivosti, королева-ж догадуючись, що його безпокоїть, підійшла до нього і шепнула, що йому треба успокоїти себе.

Але Макбет не звертав уваги на ту замітку, лиш дивився далі на привид і вигворював щось не зрозуміле звертаючись тим до тіни.

Королева обавляючись, щоби гості не довідались якнебудь із уст його страшної правди, поспішно розпустила зібраних, звиняючись припадком наглої хвороби Макбета.

Такі страшні привиди навіщували Макбета дуже часто. Сон його і королевої був завше трівожений всякими привидами і кров Банка смутила їх не менше утечі Фліянса, на котрого они дивились тепер, як на наступника і перемника престола у їх потомства.

Те постійне трівожне положенє совісти, ті мрачні думки, не давали їм спокою і Макбет рішився вкінці відшукати чарівниць і ще раз довідатись у них о будучині.

Він знайшов їх в степу в печері, де они сподіваючись його приходу, займались приготуванням своїх чарів, при помочи котрих замовляли некольких духів. Кругом них лежали порозкидані знаряди їх професії: жаби, миші, гадюки, око і нога ящирки, язик собаки, крило нічної сови, вовчий зуб, жолудок ненаситного морського сотворія, мумія відьми, корінь ідовитого зіля-болиголови, ковнина жовч, жидівська печінка, шматки тисового дерева, котре росте загально на могилах трупів, і палець умерлої дитини; Все те було вложено в котел і варилося на сильнім огни. Як швидко котел нагрівався, відьми студили його в навиній крові, потім вливши свинської крові, котра пожерла своїх поросят, кидали в огонь сало, котре виїняли до сходу сонця у висільника-убийці.

Тими чарами визивали они духів для відповідий на їх питаня.

На запитанє відьм, чи годить ся він на те, щоби они рішили його питаня, або їх руководці — духи, Макбет сьміло сказав:

— Де они, покажіть їх мені.

І відьми призвали трьох духів. Перший дух явив ся в виді вооруженого рицаря і назвавши Макбета по імени, казав вистерігати ся тана Файфа. Макбет подякував йому за те остереженє.

Другий дух явив ся в виді окровавленого дитяти. Він назвав Макбета по імени, він казав йому лишити смуток і сьміяти ся над всіми своїми ворогами. Він увірав його, що ні один роджений природно не є в стані шкочити йому, в наслідок чого радив йому бути сьмілим, відважним, проливати кров людську без ніякого страху.

— Здоров Макдоф! — крикнув король, — чого мені тепер тебе боятися?

Коли той дух щез, з'явив ся третій у виді коронованого дитяти з галузкою в руці. Він также, як і попередні, назвав Макбета по імени і підбадьорував його протів заговорів, говорив, що Макбет до тої пори буде непобідимий, поки бірнамський ліс не двигнеть ся на Дунсінан.

— Гарне предсказанє, славно! — крикнув Макбет, — хтож в стані двигнути ліс, коли коріня його так глибоко вросли в землю; я бачу, що прожию далеко більше житя від звичайного чоловічого, і жите скінчить ся щасливо не насильною смертю. Але я бажаю дізнатись ще одного: скажіть мені, коли ви в силі так багато предсказувати, чи завсїгди потомство Банка буде панувати в тій державі? Втім котел провалив ся і відпачулась музика і всім тїний, подібних на королів, пронеслись понад Макбетом; за ними Банко

ніс зеркало, в котрім було видко ще більше тіний; цілий окровавлений, він усміхався до Макбета, вказуючи на ті тіни.

Макбет догадався, що се були потомки Банка, котрі по нїм будуть панувати в Шотляндії. Після того всього відьми зeszли під голосом мeльодийної музики, танцюючи та прощаючись з Макбетом... Думки і положене убийці були дуже страшні з того часу.

Перше, що він почув, вийшовши із печери чарівниць, була вістка о тім, що Макдоф, файфський тан, утік в Англію, щоби там злучити ся з армією зібраною протів нього Малькольмом, старшим сином покійного короля. Наміром Макдофа було скинути Макбета а посадити Малькольма правного наслідника на престол. Довідавшись о тім, Макбет страшно розлютив ся, напав на замок Макдофа, убив його жінку і дітей; крім того поубивав всіх його кривників.

Такими поступками він звернув протів себе всіх вельмож. Кождий з них при першій нагоді утікав, щоби злучити ся з Малькольмом і Макдофом, котрі тепер зближались з сильною армією, навербованою в Англію.

А ті, що боялись Макбета, лишились дома, желяючи в душі успіху з'єднанням. Тепер Макбет знаходив ся в страшнім положенню, бо навіть його власні жовніри повстали протів нього.

В довершеню його нещастя померла королева, єдина учасниця всього меча, котра, як кажуть, умерла з власних рук, не будучи в стані перенести переслідувань сумління. Макбет лишив ся один, не маючи ні одної душі, котра-б співчула з ним, або тубувалась ним, ні одного приятеля, котрому міг би висповідатись із своїх поганих чинів.

Але дізнавшись о приближеню армії Малькольма, він забув на час тривогу совісти; в нього знов вернулась попередня хоробрість.

— Коли й згину, то згину з оружем в руках, казав він.

Досить также піддержували в ньому енергію предсказаня духів, в котрих він дуже вірив; він тямив їх слова, що ніхто роджений природно не є в силі пошкодити йому, і що він доти зістане непобідимим, поки на Дунсінан ліс не двигнеть ся, а се, як він толкував собі, не могло ніколи статись. З тими переконаннями він запер ся в замку, ожидаючи нетерпеливо приближеня Малькольма.

Одного ранку прибіг до нього вартівий жовнір, блідий і дрожачий на цілім тілі, не можучи вимовити ані слова. Відітхнувши він ледво оповів, що стоячи на варті на одній горі, звернувшись лицем до бірнамського ліса, він замітив, що ліс той почав двигати ся.

— Брешеш рабе! — крикнув Макбет, — коли говориш неправду, то будеш висіти на найблизшій дереві доти, поки голод не вкоротить твого життя. А коли-ж говориш правду, то ти повинен будеш мене повісити.

Тепер Макбет перестав надіяти ся на предсказаня духів, а попередня сьмілість замінилась в розпуку.

— Все одно, вооружусь і піду протів ворогів, казав до себе, — тепер вже не можна ні утікати звідси, ні тут стояти. Не бою ся й смерти, жите мені обридло!

В такім пригнітаючій настрою виступив він протів противників, котрі тепер підступили до замку.

Страшне з'явище, котре подало вартовому гасло о движеню ліса, можна вяснити собі цілком просто.

Коли армія переходила через бірнамський ліс, Макбет, будучи розумним генералом, научив своїх жовнірів, аби кожний зрубав по гіляці тай-ніс єї ряд собою, щоби сховати тим частгь війська. Отже надало лісови той вид, котрий налякав так північника. Тим способом слова духа сповнились. Засвідчене Макбета було в тім, що він не так зрозумів і тим розірвав відвагу і надію.

Почалась страшна різня. Макбет майже ніким піддержуваний боров ся наче лев; він ідучи по трупнах дійшов до місця, де стояв Макдоф. Почувши його і згадавши його тай пересторогу дивуватися стрічі з ним більше ніж з ким иньшим, хотів вернути ся, але було вже запізно. Макдоф, каючи його по цілому полю битви, виередив йому вимір. Настала страшна хвиля. Макдоф зробив йому кілька докорів за убийство жінки і дітей. Макбет, котрого душа досить була обкипіла кровю тої родини, хотів утічи з битви, але Макдоф заступивши йому дорогу, назвав його убийцею, тираном, неколкою скаргою, підлим.

Тоді Макбет згадав слова духа, що ніхто зджений природно не може шкодити йому, — рантом реготав ся та мовив:

— Твої заходи, Макдоф, даремні; хоть як ти мене бреш володіш шаблею, але мене не ранши. Життя зачароване і не боїть ся родженого чоловіка природи.

— Розчаруй ся, — сказав Макдоф, — і не твій віщий дух, котрому ти служив, скаже тобі. Макдоф ніколи не родив ся природно, так як